

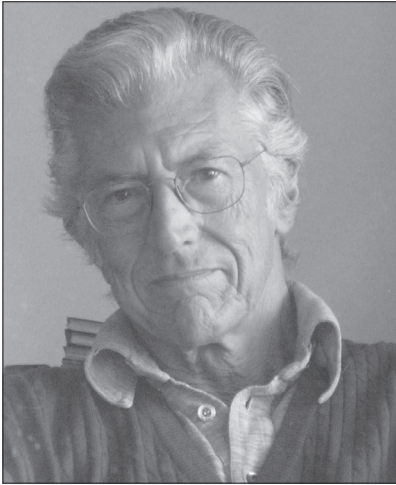
GIOVANNI CIVARDI

Tekenen met behulp van een raster

BABY- EN KINDERGEZICHTEN

KOSM • S

2013

Giovanni Guglielmo Civardi werd op 22 juli 1947 geboren in Milaan. Na zijn diploma in economie behaald te hebben, studeerde hij medicijnen en bezocht hij de Scuola del Nudo van de Accademia van Brera, waar hij zich heeft toegelegd op portrettekenen en de beeldhouwkunst. Civardi heeft ruim tien jaar lang illustraties voor kranten, tijdschriften en boekomslagen gemaakt. Hij heeft tentoonstellingen van zijn beeldhouwwerken georganiseerd en zijn anatomische kennis vergroot tijdens frequente verblijven in Frankrijk en Denemarken. Hij geeft al jaren cursussen anatomie en figuurtekenen en heeft zijn onderwijservaring in talloze boeken vastgelegd.

Het merendeel van zijn boeken is vertaald in onder andere het Engels, Frans, Spaans, Russisch, Duits en Japans. Momenteel woont en werkt Civardi in Milaan en Nice. Sinds 2014 worden enkele van zijn schetsboeken naar levend voorbeeld en de originele tekeningen voor veel van zijn boeken bewaard in het historische fonds van de Biblioteca dell'Accademia di Brera in Milaan. Veel van zijn illustraties en talrijke tekenstudies worden sinds 2017 bewaard in de Musei Civici van Milaan (verzameling Achille Bertarelli) in Castello Sforzesco.

Website: www.giovannicivardi.it – Instagram: @civardigiovanni

De modellen op de tekeningen in dit boek zijn met hun toestemming en met die van de voor hen verantwoordelijke familieleden afgebeeld. Hiervoor wil ik hen hartelijk danken. Elke eventuele gelijkens met andere personen of andere kinderen is louter toeval. Om redenen van privacy heb ik de gelaatstreken in elk geval met opzet enigszins veranderd, zodat de kinderen niet herkenbaar zijn.

**KOS
M•S**

www.kosmosuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: *Modelli per Disegnare con griglia – Volti e ritratti infantili*
© 2016 Il Castello s.r.l., Via Milano 73-75, 20010 Cornaredo, Milaan
© 2020 Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen, onderdeel van VBK | media
Vertaling: Loes Brouwer-Giroldo
Vormgeving: Martine Bouwman

Kosmos Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

ISBN 978 90 439 2162 6
NUR 476

Inhoud

Inleiding	3
Verhoudingen en werkwijze	4
Modellengalerie	6

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, online-publicatie of op welke andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Noch de maker, noch de uitgever kan echter aansprakelijk gesteld worden voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

Inleiding

Het principe waarop dit boek is gebaseerd, is oud en eenvoudig, en kan worden samengevat aan de hand van enkele denkbeelden van Ernst Gombrich¹ over de opleiding van de kunstenaar. In de kunstateliers van de middeleeuwen en de renaissance (en later op de kunstacademies) was men ervan overtuigd dat elke kunstvorm 'begrijpsmatig' is. Dit houdt in dat men eerst in de theorie en de praktijk moet leren hoe men de structuur van, bijvoorbeeld, 'een menselijk wezen' moet tekenen en pas daarna zelf mag oefenen aan de hand van een levend model.

In de ateliers circuleerden ook veel schetsboeken met modellen, met door de meesters zelf gemaakte tekeningen of reproducties van hun beste werkstukken. De leerlingen moesten deze natekenen als oefening en om een verzameling afbeeldingen op te bouwen die zou kunnen helpen bij het ontwerp en de uitvoer van opdrachten.

Om een afbeelding nauwkeurig te kopiëren, zijn veel handmatige en mechanische methodes bedacht, waarbij de originele afmetingen kunnen worden behouden, maar ook kunnen worden vergroot of verkleind. De meest gebruikte methodes zijn de fotokopie, de fotoafdruk, de projectie op afstand (met de episcoop voor ondoorzichtige afbeeldingen of de projector voor transparante afbeeldingen), het overtrekken (met calqueerpapier of op de lichtbak), de digitale bewerking op de computer, enz. Ze vereenvoudigen het voorbereidende werk van de kunstenaar, maar verminderen ongetwijfeld zijn kansen om te leren. Daarvoor kan hij veel beter de meest eenvoudige, instinctieve en antieke methode van het raster gebruiken, die heel handig is om complexe vormen² naar model weer te geven en om een vlakke afbeelding op dezelfde of andere schaal te reproduceren. In beide gevallen wordt tussen het oog van de tekenaar en de afbeelding die men wil tekenen een raster van vierkante vakjes opgesteld. Om een figuur vanuit een vaste positie na te tekenen, gebruikt men een vierkant raamwerk dat bestaat uit een kader waarop horizontaal en verticaal een bepaald aantal dunne draden is bevestigd, zodat vakjes ontstaan. Na op een vel papier in de gewenste afmetingen een gelijksoortig raster te hebben getekend, is het gemakkelijk om in het overeenkomstige vakje de details van wat men ziet na te tekenen. Om een vlakke afbeelding na te tekenen (foto, tekening, enz.), wordt het raster direct of indirect op de afbeelding zelf getrokken en op het vel papier nagetekend volgens de procedure die op blz. 5 is uitgelegd.

Het raster dat door kunstenaars wordt gebruikt om afbeeldingen na te tekenen, is hetzelfde als het raster dat in de oude Egyptische kunst diende om de figuren en hun anatomische delen steeds in dezelfde verhoudingen af te beelden. Daar was het raster noodzakelijk om de tekening volgens vastgestelde regels te maken of om als leidraad voor een vertrouwde afbeelding te dienen, terwijl het nu dient om een al bestaande afbeelding te reproduceren.

Hoewel de methode door veel kunstenaars uit verschillende perioden (David, Degas, Ingres, Boldini, Klimt, enz.) is toegepast, is het duidelijk dat het gebruik van het raster om een afbeelding na te tekenen enkel een – haast mechanisch – hulpmiddel is dat het werk vereenvoudigt. Het mag de authentieke observatie- en interpretatiecapaciteiten van de kunstenaar, de directe handeling van het tekenen of de verdere ontwikkeling van een persoonlijke stijl niet beperken. Het is dus geen 'methode' om te leren tekenen of om problemen bij de beoordeling van de verhoudingen te voorkomen, maar een middel dat de eerste stappen van de tekenaar eenvoudiger maakt en hem aanzet tot bezinning en een diepgaandere studie. Aan de andere kant verwerpen bijna alle huidige inzichten van de kunst de strikt 'academische' vorming van de kunstenaar en nemen ze afstand van de traditionele onderwijsmethodes (of keuren ze volledig af) die vooral gericht zijn op de beheersing van een 'gedegen vakbekwaamheid'.

¹ Bijvoorbeeld in: Ernst H. Gombrich, *Art and Illusion*, Phaidon Press Ltd., Londen, 2002

² De afbeeldingen waarin Albrecht Dürer deze methode beschrijft, zijn zeer bekend.

Andere boeken over dit onderwerp:

Civardi, Giovanni G., *Neonati e bambini – disegnare volti ed espressioni*, Il Castello, Cornaredo (Mi), 2015

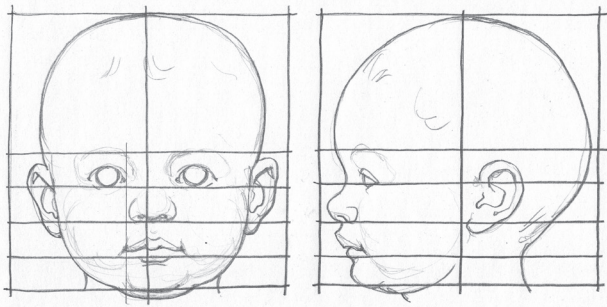
Delacroix, Eugène, *De l'enseignement du dessin*, Revue des Deux Mondes, 15 september 1850

Smith, Ray, *How to Draw & Paint What You See*, Dorling Kindersley Ltd., Londen, 1984

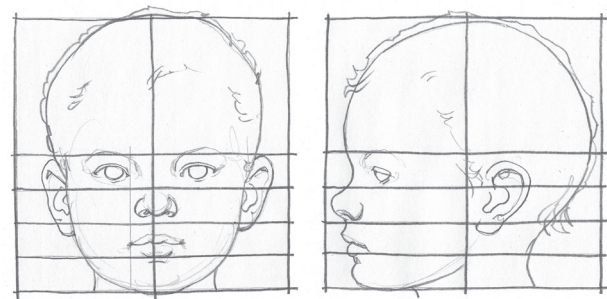
Verhoudingen en werkwijze

VERHOUDINGEN

De verhoudingen van het hoofd van een kind verschillen zeer van die van de volwassene. Het heeft een rondere vorm en kan zowel bij vooraanzicht als bij zijaanzicht in een vierkant worden geplaatst. Ook liggen alle gelaatstreken onder de horizontale middenlijn, op de niveaus die op de tekeningen van kinderen in de eerste levensjaren en van beide seksen hieronder, te zien zijn. Tijdens de groei worden het gezicht en de nek van het kind langer en groter, waardoor ook de verhoudingen veranderen.

Jongen en meisje van circa 1 jaar.

Jongen en meisje van circa 2-3 jaar.

ALGEMENE WERKWIJZE

Op de bladzijde hiernaast is schematisch de werkwijze aangegeven die men gewoonlijk volgt om een afbeelding met behulp van een raster, en aan de hand van een foto of een andere tekening, te vergroten. Als men de mechanische vergrotingsfase uitsluit, is de algemene werkwijze, die te zien is in het onderste deel van het schema, gelijk aan de werkwijze die men gewoonlijk gebruikt als men naar model tekent.

A – Naar model.

B – Foto van het model (het liefst in zwart-wit, afgedrukt op papier).

C – Raster (ruimte tussen de lijnen naar wens meer of minder dicht op elkaar, afhankelijk van de gewenste nauwkeurigheidsgraad). Om de foto niet te beschadigen kan men het raster op een fotokopie tekenen of op de afbeelding een vel calqueerpapier leggen (zie foto op blz. 3) en het goed vastplakken. Pas op voor vervormingen in de perspectief die door de vergroting worden versterkt.

D – Teken op het vel papier of het doek hetzelfde raster met hetzelfde aantal vakjes, maar met grotere tussenruimten, afhankelijk van de gewenste vergroting. Trek de lijnen heel licht met een dun potlood (om ze gemakkelijk uit te kunnen gummen). Schrijf er dezelfde cijfers en letters bij om het juiste vakje snel te kunnen vinden. Maak liever geen gebruik van de projectie op afstand of andere technische middelen om te vergroten of verkleinen. Vermijd zo mogelijk ook het gebruik van het raster (nadat u veel hebt geoefend) en teken rechtstreeks naar het voorbeeld.

E – Teken op het vel de lijnen die u ziet in het overeenkomstige vakje op de foto.

F – Na de contouren te hebben getekend, gumt u het raster uit.

In de volgende fasen kunt u een eenvoudige, instinctieve methode volgen om een beschrijvende afbeelding te maken, die u kunt gebruiken voor de tekening naar model en naar foto:

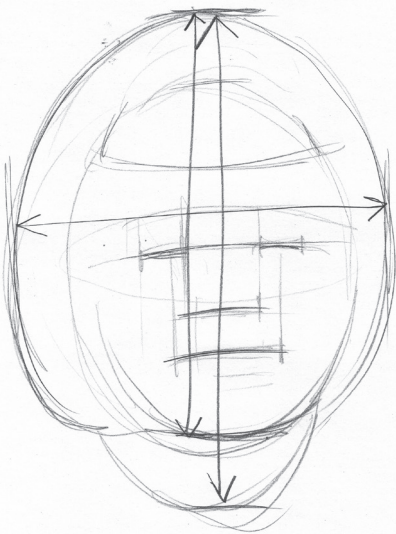
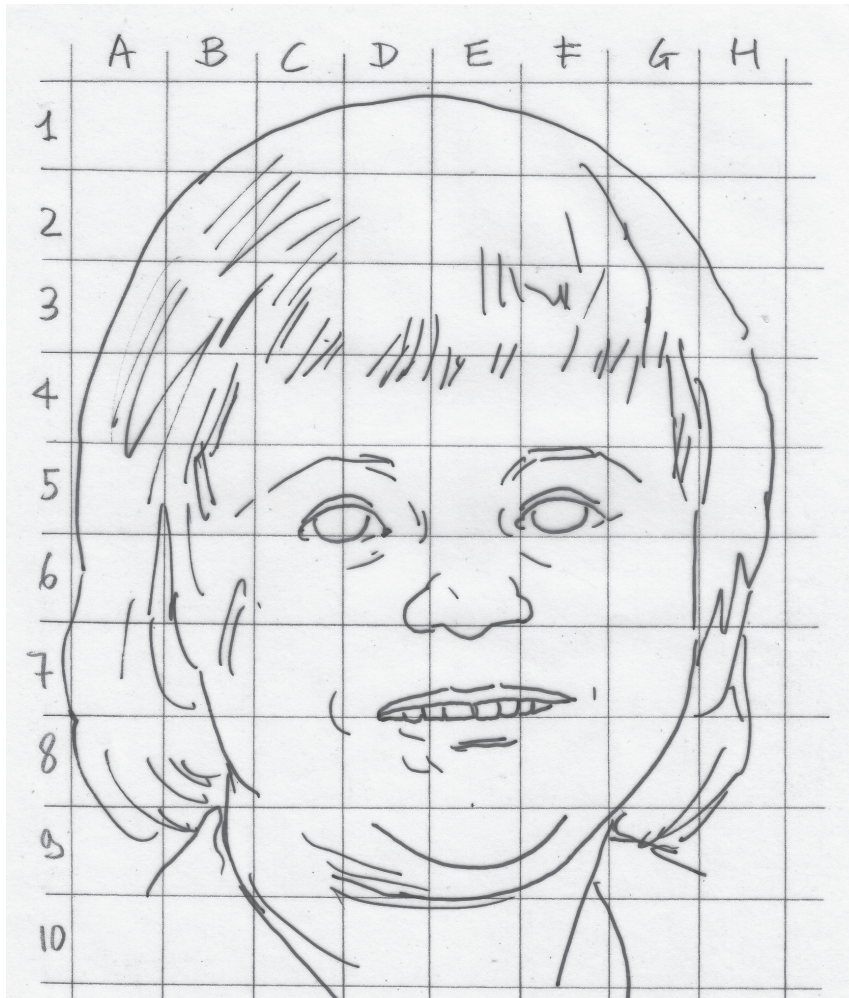
1 – Bepaling van de totale structuur en controle van de verhoudingen.

2 – Aanduiding van de voornaamste volumetrische vlakken (bij kinderen zijn die nog heel vaag, maar ze zijn er wel. Ze moeten niet worden benadrukt).

3 – Aanduiding van de voornaamste toengebieden.

4 – Uitwerking van de totale vormen van het gezicht, van de details en van de effecten van het clair-obscur (of van de kleuren).

Modellengalerie

Fase 1: afmetingen

Fase 2: structuur

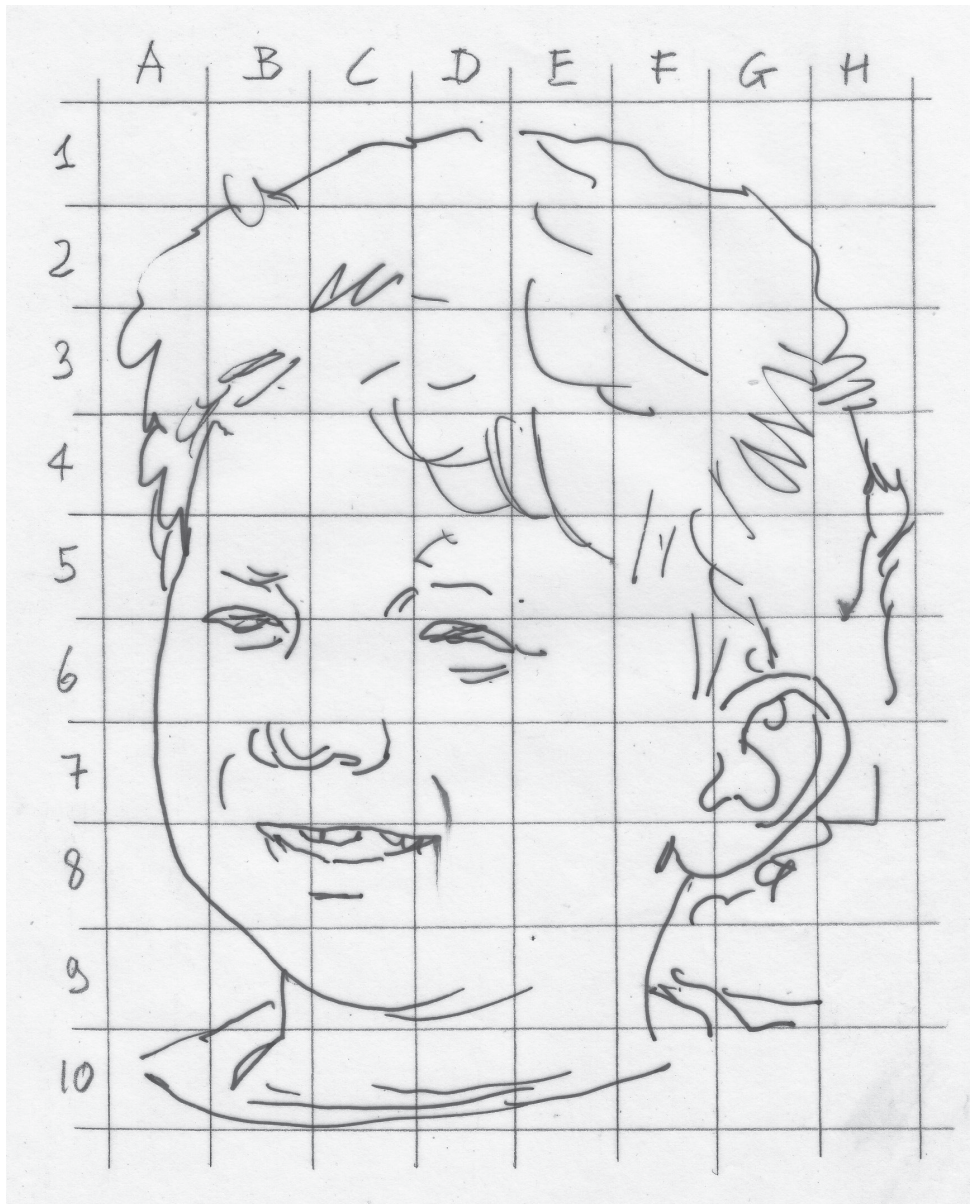

Fase 3: schaduwen

Techniek en werkwijze. Alle 'portretten' in dit deel van het boek zijn uitgevoerd met grafiet (HB en B) op papier (21 x 28 cm), dus in zwart en wit. Het raster dat bij elk daarvan is afgebeeld, kan dienen als leidraad (na het ook vergroot of verkleind, al naargelang de gewenste afmetingen, op de drager te hebben overgetrokken) om de belangrijkste contouren van het gezicht na te tekenen. In de volgende fasen moet u de verhoudingen en de volumes controleren en vervolgens de tonen van de schaduwen en de details van het gezicht en de achtergrond uitwerken, tot de graad van precisie die u wenst te bereiken overeenkomstig de gekozen stijl.

De drie beginfasen die hiernaast zijn afgebeeld, zijn van belang als u het jonge model naar levend voorbeeld tekent (zie de volgorde van de werkwijze op blz. 5), maar zijn ook nuttig als u rasters gebruikt om de essentiële lijnen te tekenen. Zij zijn namelijk vooral van toepassing op de *begripsmatige* fasen die men altijd moet doorlopen om de vormen van het gezicht te analyseren en correct na te tekenen. Fase 1: bepaling van de totale *afmetingen*. Fase 2: beoordeling van de *verhoudingen* van en de onderlinge relatie tussen de elementen van het gezicht. Fase 3 (en volgende): bepaling van de *structuur*, de volumetrische vlakken en de tonen van de *schaduwen*.

Fase 1: afmetingen

Fase 2: structuur

Fase 3: schaduwen

Klein moedertje...

BABY- EN KINDERGEZICHTEN

In deze nieuwe serie van de Italiaanse kunstenaar Giovanni Civardi leer je stap voor stap modeltekenen met behulp van handige rasterlijnen. Naast de techniek en werkwijze komen onder andere de afmetingen, verhoudingen, structuur en schaduwen van het onderwerp aan bod. Bovendien bevat het boek een uitgebreide modellengalerie met eindeloos veel voorbeelden. Zo wordt realistisch natekenen makkelijker en leuker!

